

Ejòldin sinnað til semju og samveru

Setanarrøðan hjá Ólavi Hátún á Ólavsøku

“Tá ið teir sóu landið, var tað ein vøkur sjón. Birtist teimum í barmi frælsistreysti og vón. – Tíndar og grønar líðir dagadu upp úr sjó. Ljóðaðu undir bjørgum tey kendu heimligu ljóð.”

Ja, føgur hevur sjónin verið, tá hetta oyggjaland úti í Atlantshavi á fyrsta sinni kom fyrri mannaeygu. Veðurlagið gjørdist um tað mundið munandi fjálgari, og vit kunnu bara ímynda okkum grønskuna her á landi, tá allur vøkstur óskalaður av seyðabiti var sloppin at men-na seg.

Og so at stíga á land, kenna gróðrarangan í nasar og hoyra ljómin frá túsundatals fuglameingi við strendur, undir bjørgum og millum dalar og fjøll! Jú, sanniliga hevur tað verið hugaligt her at festa búgv og hartil liviligt við eisini tí veiðiríkidømi, sum svam í dýpunum útfyri.

Í seinni øldum komu tíðir við niðurgangi, tá kuldin seig seg samanum í norðurhøvum, og eitt nú Svartideyði týndi stóran part av fólkinum.

Tað var tó júst um hesa tíð, eftir 1400, at føringar fóru at fóta sær sum egin tjóð. Føriska málið hevði tá fingið síni serstøku frámerkir burtur úr tí fornnorrøna. Dansurin var komin til landið, fekk her tíðliga sítt egnalag, og við honum tók kvæðaskaldskapurin seg upp við evnum úr altjóða mentansøggu.

Egið skriftmál fingi vit tó ikki eins og at kalla allar

aðrar lutherskar tjóðir eftir siðaskiftið. Men í samveru og málsligum samskifti á sjógvi og á landi - og tá serliga kvöldsetuløturnar í roykstovunum - vaks seg upp ein frásøgu- og skaldskaparmentan á mannamunni, sum fólk uttaneftir í seinni tíðum hava hámett og undrast á. Tíðarinnar tonn hevur sett síni brýndu merkir á kvæðir, sagnir, skjaldur og orðatøk, og okkurt er horvið í gloymiskunnar havi, tí skrivligur búni ikki var tøkur at klæða hendan mentanararv í til varðveitslu.

Men móti endanum av 18. øld gjørdi vágamaðurin Jens Christian Svabo tað bragd - umframt sítt stóra savningar- og upplýsingarverk - at leggja støði til eitt skrivningarlag í samsvari við málsliga veruleikan tá.

Í góða hálva øld víðkaðu aðrir um hetta grundarlag, og í 1845 helt V. U. Hammershaimb, at nú var komið á mál við einari føriskari rættsskriving. Men longu árið eftir fingi uttlendingar uttan innlit í okkara viðurskiftir rent hendan okkara mentanarlaga nýbygning um koll, og vit fingi eina aftursøkjandi stavseting burtur frá tí livandi málinum, sum hevur verið og enn er okkum ein meinur trupulleiki í skrivligari framkomu og orðaskifti.

Nýggja tíðin færdi við sær tørv á almennari skúlskipan; men tá dansktmæltur fólkskúli bleiv smoygdur inn yvir okkum, hóast mentamenn við gamla Grundtvig á odda staðiliga mælti frá at fara við føringum sum um teir vóru danir,

fekk hendan skúlskipan skaðliga ávirkan á okkara móðurmál.

Stutt eftir varð monopol-handilin avtikin, og nýggj vindeygu úteftir vórðu latin upp. Fiskivinna og handilsskapur tóku dik á seg, fólkið gjørdist meira tilvitað um sín samleika, og á jólafundinum 1888 og á trettandafundinum eftir hann varð kós sett fram móti vinnuligari og tjóðskaparligari menning. Men hendan veking til egið framtak og ábyrgd av egnum viðurskiftum skapti eina mótrørslu til varsemi og afturhald, sum færdi til tvíning og split beint eftir næstseinasta aldarskifti og gjørdist darvandi fyrri samfelagsmenningina.

Men nú eftir meira enn hundrað ára oyðimarkargongd við flokspolitiskum rembingum og tvídrátti man í okkara tó so framkomna samfelag neyvnan nøkur ósemja vera millum fólk - og her fyrri aftan á tingi - um, at søtastur er sjálgvin bit, og at haldgóður framburður má hvíla á egnum herðum.

Stórar eru ætlaninar fyrri framman, sum krevja semju og gott politiskt áralag.

Ull var Føroya gull, seinni bleiv tað fiskurin, men í dag krevur samfelagið meira enn nakrantíð bókligan kunneleika og tekniskan førleika. Tað vekir tí til bjartskygni, at tað í skúlamálum er farið í holt við okkara størstu byggiverkætlan nakrantíð: Skúladepilin við Marknagil. Vónríkt er tað somuleiðis, at Fróðskaparsetrið stóðugt økir um síni tilboð, og at vit soleiðis fáa ment eitt fjøl-

broytt lesnaðarumhvørvi á høgum stigi, har føriskur ungdomur kann leita sær til hægri lesnað og annars verða gróðursettur í heimalendi, áðrenn søkt verður til serútbúgvingar aðrar staðir, og har lesandi úttanifrá eisini eru væntandi at seta dám á.

Við teirri miklu tunnilsætlan, har tey størru bústaðarøkini fyrri norðan verða nærri knýtt at høvuðsstaðnum, verður skapt eitt samhangandi, ríkarí býarumhvørvi til framburð og trivnað ikki minst hjá teimum ungu. Við øktari útbýgging av samferðslukervinum fer hetta eisini at hava mennandi ávirkan á viðurskiftini úti um landið.

Viðvíkjandi lívsinnihaldi kemur eisini tað listarlaga inn í myndina.

Skaldskaparliga hava vit verið væl við frá fornari tíð og hava ment okkum munandi síðan tá.

Tíðliga fóru føringar at spæla sjónleik bæði á bygd og í bý. Men skammiligt er tað, at okkara høvuðsstaður, sum longu í 1926 við nógv illa 3.000 íbúgvum fekk sítt prýðiliga Sjótleikarhús, í dag við brátt 20.000 íbúgvum ikki enn hevur fingið í lag virðiligar hølismeststøður til sjónleik. Kortini uppliva vit regluliga leiklistarlig avrik á professionellum stigi.

Myndlistin man, saman við bókmentum, vera tann listargreinin, har vit hava gjørt mest vart við okkum.

Líta vit at tí tónlistarlaga, so uppliva vit í hesum árum eina blóming sum aldri áður - bæði til klassiskar og traditionellar

framfærslur og til skapan og fremjan av rytmiskum, improviserandi eins væl og nútíðar skrivaðum tónleiki. Gleðiligt er tað, at Havnin nú fær sín nýggja musikk-skúla, sum eisini fer at geva íblástur út í alt tað føriska musikk-skúlaøkið.

Eisini filmslistin er við at vinna fram í Føroyum. Fleiri talent hava longu gjørt vart við seg á so høgum stigi, at tey veruliga eru við til at seta Føroyar á heimskortið. - Her kundi eisini verið borið við ítróttarlig og onnur føroysk brøgd á sjógvi og á landi.

Men undirstøði undir allari tilveru er eitt vinnulív, sum gevur nøktandi figgjargligt avkast.

Landbúnaðurin, sum í øldir bar øllum uppi, tykist at vera komin á fallandi fótur. Men uttan mun til, hvussu útlitini her kunnu vera, so hevur tað harmað mangan at síggja forna Førgull viðá hvar at fara upp í royk. - Áhaldandi dygdarverk til innsavningar og góðskingar hava privatfólk í mong ár framt á hesum øki - listarhandverk burtur úr førisku ullini eru vörðin gitin um allan heim, og ikki er tað lítið valaverk, sum føriskar kvinnur víða hvar nýskapandi hava lagt úr hondum. Tí er tað so umráðandi, at eisini ullardygðin verður havd í huga í einum møguliga nýskoðaðum seyðahaldi, og at hond verður tikin um tað, sum vunnið er fram til.

Fiskivinnan er og verður, saman við fiskaalingini, framhaldandi okkara høvuðsvinna. Nú nýggj fiski-

vinnulóggáva skal á tingborð, er at ynskja eftir, at úrskurðurin eftir ta torføru politisku telving, sum her er í vænti, verður ein burðardyggi og samhaldsføst skipan, sum á besta hátt ber okkara samfelag framá til eina socialt tryggja og virðiliga framtíð.

Men ongantíð á árinum er fjøldin meira sinnað til semju og hugnaliga samveru enn á okkara tjóðarhátíð. Kenningar hittast, vinarløg birtast, og yvir øllum streymar ein ylur til jaligar og spennandi felagsupplivingar. - Prýðiligur er høvuðsstaðurin í sínari skrá, og prýðiligan dám setur skarin av yngri og eldri fólki á í sínum fagra tjóðbúna. Jú, á Ólavsøku eru vit sjónliga føringar meira enn nakrantíð. Men ynskiligt er, at ein sinniliga tjóðskaparkensla heldur sær eisini inn í gerandisdagin.

“Hvar enn tín fótur fjakkar, hvar enn tú festir búgv, ber altíð títt føðiland í minni”. Soleiðis yrkti Gulak Jacobsen, og í sama anda lata vit nú unga skaldið Fríðrik Petersen eiga seinastu orðini í hesari setanarrøðu:

“Mitt føðiland! Tað ynski mær í hjarta er, at lukkan góð má fylgja tær á tini ferð, so leingi sólin roðar í fjøll um morguntið, og skuggi fer um grønan vøll og bratta líð. Gud signi mitt føðiland Føroyar.”

Takk fyrri! – og góða Ólavsøku 2014!